

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ได้จัดสรรงบประมาณอุดหนุนการวิจัย จากงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ 2558 ที่ให้การสนับสนุนทุนอุดหนุนโครงการวิจัยให้กับ มหาวิทยาลัยนครพนม เรื่อง การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมฤทธิ์ผลในการอนุรักษ์และพัฒนา พันธุ์กรรมกระบือปลักด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกรในลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดนครพนม

ขอขอบคุณหน่วยงานที่มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการวิจัย ได้แก่ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด นครพนม สำนักงานปศุสัตว์อำเภอท่าอุเทน อำเภอนาหว้า และอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนมที่ได้ให้ความร่วมมือในการลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูล และให้ข้อมูลต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนิน โครงการวิจัย

ขอขอบคุณคุณหาญณรงค์ วรรณช ประธานกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือสวยงามบ้านดอนสมอ ปราชญ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่อำเภอท่าอุเทน อำเภอนาหว้า และอำเภอศรี สงคราม จังหวัดนครพนม ที่ได้ให้ความร่วมมือกรออกแบบสอบถามและให้สัมภาษณ์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ต่อการศึกษาในครั้งนี้

ขอขอบคุณสาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยนครพนม ที่เอื้อเฟื้อ สถานที่ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ จนลุล่วงไปสำเร็จด้วยดี

(นางสาวมัทนียา สารกุล)
หัวหน้าโครงการวิจัย

บทคัดย่อของการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง (ภาษาไทย) การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมฤทธิ์ผลในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือปลักด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกรในลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดนครพนม

(ภาษาอังกฤษ) The Study on Factors Affecting the Achievement in Conservation and Genetic Develop Swamp Buffalo for Knowledge Local Wisdom of Farmers in Songkhram Wet Land, Nakhon Phanom Province

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปี 2558 จำนวนเงิน 250,000 บาท
 ระยะเวลาทำการวิจัย 1 ปี เริ่มทำการวิจัยเมื่อเดือน 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558
 รายงานความก้าวหน้าของการวิจัย ครั้งที่ 2 ระหว่างเดือน 22 มิถุนายน พ.ศ. 2558
 ถึงเดือน 3 สิงหาคม พ.ศ. 2558

1. รายนามคณะผู้วิจัย

1.1 หัวหน้าโครงการวิจัย

หน่วยงานที่สังกัด

นางสาวมัทนียา สารกุล

สาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรและเทคโนโลยี

มหาวิทยาลัยนครพนม

โทรศัพท์มือถือ

: 08-5765-7080

โทรศัพท์

: 0-4254-3222

โทรสาร

: 0-4254-3222

E-mail

: Sarakul1@hotmail.com

1.2 ผู้ร่วมโครงการวิจัย

1) นายธนพัฒน์ สุระนรากุล

หน่วยงานที่สังกัด

สาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรและเทคโนโลยี

มหาวิทยาลัยนครพนม

โทรศัพท์มือถือ

: 08-7775-5663

โทรศัพท์

: 0-4254-3222

โทรสาร

: 0-4254-3122

E-mail

: Suraball@yahoo.com

2) นายศรชัย คงสุข

Mr. Sornchai Kongsook

หน่วยงานที่สังกัด

หัวหน้าสถานีวิจัยทดสอบพันธุ์สัตว์อุบลราชธานี

อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

โทรศัพท์มือถือ

: 08-1879-2639

โทรศัพท์	: 0-4258-1108
โทรสาร	: 0-4258-1108
E-mail	: Sornchaik@dld.go.th
- 3) นายพิชิต รอดชุม
หน่วยงานที่สังกัด สาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรและเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยนครพนม
โทรศัพท์มือถือ	: 08-7224-1311
โทรศัพท์	: 0-4254-3222
โทรสาร	: 0-4254-3122
E-mail	: Roodchum@hotmail.com
- 4) ดร.พรจิต สอนสีดา
หน่วยงานที่สังกัด สาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรและเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยนครพนม
โทรศัพท์มือถือ	: 08-8729-2336
โทรศัพท์	: 0-4254-3222
โทรสาร	: 0-4254-3122
E-mail	: Tromjitson@gmail.com
- 5) นายปรีชา ศิริสม
หน่วยงานที่สังกัด สาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรและเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยนครพนม
โทรศัพท์มือถือ	: 08-1662-4716
โทรศัพท์	: 0-4254-3222
โทรสาร	: 0-4254-3122
E-mail	: Chakalo49@hotmail.com

1.3 ที่ปรึกษาโครงการวิจัย :

- 2.1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศกร คุณวุฒิฤทธิธรณ
ภาควิชาสัตวบาล คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- 2.2) นายธเนศ ถวิลหวัง (ปศุสัตว์จังหวัดนครพนม)

1.4 หน่วยงานหลัก: คณะเกษตรและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยนครพนม

โทรศัพท์ : 0-4254-3222
โทรสาร : 0-4254-3122
E-mail : Sarakul1@hotmail.com

1.5 หน่วยงานสนับสนุน :

- 1) กลุ่มวิจัยและพัฒนากระบือ กองบำรุงพันธุ์สัตว์
- 2) สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดนครพนม
- 3) กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ อำศรีสงคราม นาหว้า และท่าอุเทน จังหวัดนครพนม
- 4) ภาควิชาสัตวบาล คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมฤทธิ์ผลในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือปลัก ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกรในกลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดนครพนม โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) รวบรวมองค์ความรู้และถอดบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือปลักของเกษตรกร 2) ศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร การจัดการฟาร์ม การคัดเลือกกระบือพ่อแม่พันธุ์ และทัศนคติของเกษตรกรแต่ละรายที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อความสัมฤทธิ์ผลในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือปลักของเกษตรกร แบ่งกลุ่มเก็บข้อมูลวิจัย ในเขตพื้นที่กลุ่มน้ำสงครามทั้ง 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอศรีสงคราม ท่าอุเทน และนาหว้า เก็บข้อมูลอำเภอละ 3 ตำบล รวม 9 ตำบล ประชากรที่ใช้ศึกษาแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือ 9 ตำบลๆ ละ 30 ตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 270 ตัวอย่าง 2) เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์จังหวัดนครพนม ผู้นำท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือในเขตกลุ่มน้ำสงคราม จำนวน 25 ตัวอย่าง และ 3) เกษตรกรที่เลี้ยงกระบือประกวด กระบือสวยงาม จำนวน 75 ตัวอย่าง แบบสอบถามที่ประกอบด้วยคำถามที่สัมพันธ์กับพื้นฐานของเกษตรกร ฝูงกระบือ การจัดการฟาร์ม การตัดสินใจ และความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลี้ยงกระบือ ถูกนำมาใช้ในการรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรแต่ละราย และถูกนำมาใช้ในการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมฤทธิ์ผลในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือปลักของเกษตรกร ด้วยวิธีการทดสอบไคสแควร์ ถูกนำมาใช้ทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ระหว่างกลุ่มฟาร์มในประชากรที่ศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่เลี้ยงกระบือในกลุ่มน้ำสงครามส่วนใหญ่ (79.72%) เลี้ยงกระบือเพื่อสร้างผลผลิตและใช้แรงงานในการเกษตร ส่วนเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือประกวด กระบือสวยงามมีเพียง 20.27% เท่านั้น เกษตรกรทั้งสองกลุ่มฟาร์มมีประสบการณ์ และจำนวนกระบือที่เลี้ยงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่จดบันทึกข้อมูลฟาร์ม (87.57%) ไม่มีการคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์กระบือ (59.73%) อย่างไรก็ตาม กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือสวยงามมีทัศนคติในการคัดเลือกกระบือให้มีขนาดรูปร่างที่ใหญ่ขึ้น และมีความสวยงามตรงตามอัตลักษณ์ของกระบือไทย อย่างไรก็ตาม แหล่งข้อมูลข่าวสาร การจดบันทึกข้อมูลฟาร์ม วัตถุประสงค์ในการเลี้ยง รูปแบบการเลี้ยง พื้นที่ ชนิดอาหารหยาบ วิธีการผสมพันธุ์กระบือเพศเมีย การใช้พ่อแม่พันธุ์กระบือ ข้อมูลในการพิจารณาคัดเลือกกระบือสาวทดแทน และอายุเมื่อผสมพันธุ์ครั้งแรกของกระบือสาว มีความสัมพันธ์กับความสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือในฟาร์มของเกษตรกร ($P < 0.01$) ยกเว้น ระดับการศึกษา และชนิดของแรงงานในการเลี้ยงกระบือ ไม่มีความสัมพันธ์กับความสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาพันธุ์กรรมกระบือในฟาร์มของเกษตรกร ($P > 0.05$) ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตกระบือและการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และโอกาสในการพิจารณาคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์กระบือของเกษตรกร

คำสำคัญ : การอนุรักษ์ พันธุ์กรรม กระบือปลัก ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

The Study on factors affecting the achievement in conservation and genetic develop swamp buffalo for knowledge local wisdom of farmers in songkhram wet land, Nakhon Phanom Province. The study objectives were: 1) knowledge collection and summarized lesson learn in conservation and development genetic swamp buffalo of farmers 2) The study on farmer's backgrounds, buffalo herd, farm management, decision making, and their opinion on buffalo farming from individual farmers for study factors affecting genetic the achievement in conservation and development genetic swamp buffalo.

Segmentation research data in sub district in Songkhram wet land area 3 district has Si Songkhram district, Tha uthen district and Na Wa district. The collected data 3 districts and total 9 districts. The population samples is split among 3 groups. 1) The farmers who raise buffalo 9 districts of 30 samples, a total of 270 sample, 2) Nakhon Phanom livestock officers, district livestock, local leaders, philosophers and all stakeholders in conservation and development genetic swamp buffalo in songkhram wet land of 25 sample and 3) Farmers in Nakhon Phanom an buffalos contest and buffalo award champion of 75 sample. Questionnaires, which had questions related to farmer's backgrounds, buffalo herd, farm management, decision making, and their opinion on buffalo farming were used to gather information from individual farmers and then they were used to study factors affecting genetic the achievement in conservation and development genetic swamp buffalo. Chi-Square test were used to test association of the studied factors between farm groups. In the study population.

The results revealed that farmers who raise animals in songkhram wet land, most farmers (79.72%) buffalo productivity and agricultural workers. but farmers in Nakhon Phanom an buffalos contest and buffalo award champion, only 20.27% of farmers, farmers in these 2 types of farms had experience and number of buffalo was significant differences ($P < 0.05$). most farmers do not record information farms (87.57%) were not sire and dams selection (59.73%). However, the farmers with attitude for sire and dam selection of buffalo for identity Thailand buffalo. However, source of information for buffalo production, record keeping, objective for buffalo production, buffalo production system, size of farm, type of roughage, mating systems, sire selection, data for replacement dams selection and age at first mating related to the achievement in conservation and genetic develop swamp buffalo ($P < 0.01$) expected for education background and type of employees for buffalo production ($P > 0.05$). This information implied the need of increasing efficiency of buffalo production, and also improvement of knowledge, understanding, and chance in sire selection of the farmers.

Keywords : Conservation, Genetic, Swamp buffalo, Knowledge local wisdom

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญเรื่อง	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	6
2.1 ความหมายและความสำคัญของภูมิปัญญา	6
2.2 สถานการณ์การผลิตกระป๋องในประเทศไทย	7
2.3 ความสำคัญของลุ่มน้ำสงครามต่อการเลี้ยงกระป๋องในจังหวัดนครพนม	8
2.4 ภูมิปัญญาในการคัดเลือกพันธุ์กระป๋องไทย	12
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย	17
3.1 ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย	17
3.2 สถานที่ทำการเก็บข้อมูล	21
3.3 ระยะเวลาดำเนินการวิจัย	21
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	22
4.1 รายละเอียดทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋องสวยงามบ้านดอนสมอ	22
4.2 ภูมิปัญญาการดูแลลักษณะกระป๋องที่ปรากฏภายนอกเพื่อการคัดเลือกกระป๋องสวยงามและกระป๋องประกวด	25
4.3 อิทธิพลของปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อความถนัดผลในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมกระป๋องปลักของเกษตรกรในลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดนครพนม	30
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	39
5.1 สรุปผลการวิจัย	39
5.2 ข้อเสนอแนะ	39
บรรณานุกรม	40
ภาคผนวก	42
ภาคผนวก ก ภาพ	43
ภาคผนวก ข ประวัติคณะผู้วิจัย	47

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	เปรียบเทียบจำนวนกระป๋องในจังหวัดนครพนม ปี พ.ศ. 2556 กับ 2557	8
2.2	ประวัติกระป๋องและรางวัลที่ได้รับของกลุ่มผู้เลี้ยงกระป๋องสวยงามบ้านดอน สมอ	11
4.1	จำนวนลูกที่เกิดจากพ่อพันธุ์กระป๋องที่ชนะเลิศจากการประกวดในแต่ละปี	24
4.2	แสดงลักษณะปรากฏภายนอกที่ใช้ในการคัดเลือกกระป๋องประกวด กระป๋อง สวยงาม	26
4.3	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่เลี้ยงกระป๋อง ในกลุ่มน้ำสงคราม	31
4.4	จำนวนและร้อยละของ เพศ ระดับการศึกษา ชนิดของแรงงาน การ ฝึกอบรมด้านการเลี้ยงกระป๋อง และแหล่งข้อมูลความรู้ ข่าวสาร และเทคนิค การเลี้ยงกระป๋องของเกษตรกร	32
4.5	จำนวนและร้อยละของวัตถุประสงค์หลักในการเลี้ยงกระป๋องของเกษตรกร รูปแบบการเลี้ยงกระป๋องของเกษตรกร พื้นที่การเลี้ยงกระป๋องของเกษตรกร ชนิดอาหารหยาบที่ใช้เลี้ยงกระป๋อง ลักษณะของคอกพักกระป๋องของ เกษตรกร	34
4.6	จำนวนและร้อยละของบุคคลที่ให้คำแนะนำในการคัดเลือกพันธุ์กระป๋องของ เกษตรกร วิธีการผสมพันธุ์กระป๋องเพศเมียภายในฟาร์ม และการเปลี่ยนพ่อ พันธุ์ที่ใช้ผสมให้แก่กระป๋องเพศเมียในฟาร์มของเกษตรกร	35
4.7	จำนวนและร้อยละของข้อมูลในกาพิจารณาคัดเลือกกระป๋องสาวทดแทน อายุเมื่อผสมพันธุ์ครั้งแรกของกระป๋องสาว ฤดูกาลคลอดลูกของแม่กระป๋อง และปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการเลี้ยงกระป๋องของเกษตรกร	37

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	แนวคิดในการทำวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงและคัดเลือกพันธุ์กระป๋องปลักของเกษตรกรในเขตลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดนครพนม	4
2.1	แสดงพื้นที่แม่น้ำในจังหวัดนครพนม	9
2.2	สภาพพื้นที่เลี้ยงกระป๋องในลุ่มน้ำสงคราม	10
2.3	กระป๋องลุ่มน้ำสงครามที่ได้รับรางวัลในงานประกวดต่างๆ	12
3.1	สัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋องสวยงามบ้านดอนสมอ	19
3.2	สัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋องเพื่อเพิ่มผลผลิตทั่วไป	20
4.1	กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋องสวยงามบ้านดอนสมอ	23
4.2	กระป๋องสวยงามบ้านดอนสมอ	24
4.3	ลักษณะกระป๋องสวยงามไทย	28
ภาคผนวกที่		
1	ลักษณะคอกพักกระป๋องของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋องในลุ่มน้ำสงคราม	44
2	สภาพพื้นที่เลี้ยงกระป๋องในลุ่มน้ำสงคราม	44
3	พ่อพันธุ์กระป๋องของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋องสวยงามบ้านดอนสมอ	45
4	กระป๋องของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋องสวยงามบ้านดอนสมอที่ได้รับรางวัลในการประกวด	45
5	การใช้พ่อพันธุ์กระป๋องสวยงามที่ผ่านการประกวดให้บริการผสมพันธุ์กระป๋องเพศเมียให้แก่สมาชิกในภายในกลุ่มผู้เลี้ยงกระป๋องสวยงามบ้านดอนสมอ	46
6	การเตรียมกระป๋องเพื่อเข้าประกวดในงานต่างๆ	46